

ADAPTACE NATO. OD KOLEKTIVNÍ OBRANY KE KOLEKTIVNÍ BEZPEČNOSTI?

Zdeněk Kříž

TRENDY ADAPTACE NATO PO SV

NATO prochází permanentním adaptačním procesem a jeho brzký zánik je málo pravděpodobný.

Hlavní oblasti adaptace

1. Strategický koncept.
2. Členská základna.
3. Instituce.
4. Vojenské struktury.

HLAVNÍ TEZE

Hlavní teze

1. Severoatlantická aliance se netransformovala v organizaci kolektivní bezpečnosti.
2. NATO zůstává nadále organizací kolektivní obrany.
3. Podoba kolektivní obrany je odlišná než v době studené války.
4. Rozšiřování NATO neohrozilo jeho soudržnost.

NATO PO SKONČENÍ SV

Alliances are central to international relations because they are the primary foreign policy means by which states increase their security. (Dan Reiter, 1994)

Po skončení studené války mnoho prominentních autorů předpokládalo pokles významu NATO případně jeho zánik.

Kenneth N. Waltz and John Mersheimer.

Schopnost NATO přežít konec studené války je z hlediska empirie výjimečná událost.

CO JE STRATEGICKÁ KONCEPCE NATO?

Strategický koncept NATO je vrcholnou politickou strategií, která interpretuje základní dokument Aliance Washingtonskou smlouvu.

Strategie vymezuje základní mantinely fungování NATO ve střednědobém výhledu s ohledem na dobové úkoly a výzvy.

Tři velké debaty o strategické koncepci po konci SV.

1991, 1999 a 2010.

Funkce strategií

- ◉ dává koherentní rámec pro rozhodování uvnitř Aliance a současně určuje priority.
- ◉ strategická koncepce kodifikuje rozhodnutí a činnosti, které NATO vykonává,.
- ◉ strategická koncepce je rovněž nástrojem komunikace, a to jednak s alianční veřejností, jíž vysvětluje důvody existence Aliance, dále s aktuálními i potencionálními oponenty, jimž dává jasně najevo, jaké jsou zájmy.

ADAPTACE STRATEGICKÝCH KONCEPCÍ NATO

Společné rysy strategického myšlení 1991, 1999 a 2010.

1. Vyjádření závazku ke kolektivní obraně.
2. Důraz na transatlantickou vazbu.
3. Více sektorový přístup k bezpečnosti v intencích Kodaňské školy.
4. Percepce bezpečnostních hrozeb.
5. Spolupráce s ostatními mezinárodními organizacemi - EU a OSN.
6. Spolupráce s nečlenskými státy.
7. Důraz na roli NATO v krizovém managementu.
8. Politika otevřených dveří.
9. Důraz na regulaci zbrojení.

STRATEGICKÁ KONCEPCE NATO 2010

Obecně se adaptace na nové podmínky se po přijetí koncepce řeší pomocí politické směrnice.

Potřeba implementovat angažmá NATO v Afghánistánu a Iráku - politická směrnice na summitu NATO v Rize 2006.

Jaap de Hoop Scheffera ve funkci generálního tajemníka NATO od poloviny roku 2009 nahradil bývalý dánský premiér Anders Fogh Rasmussen.

Sestavil skupinu dvanácti expertů pod vedením bývalé ministryně zahraničí USA Madeleine Albrightové.

Odborníky ze zemí NATO rozdílné velikosti, zastoupeny nejen vlády států, názory soukromého sektoru, nevládních organizací, nebo akademických institucí.

Základním principem práce skupiny byla otevřenost procesu přípravy dokumentu, která umožnila zahrnutí širokého spektra názorů.

Závěrečná zpráva v dubnu 2010 - podklad pro debatu.

Koncepce NATO 2010 - důraz na crisis management ale i kolektivní obranu, civilně-vojenské operace, ochranu kyberprostoru či protipirátské mise.

NOVÉ INSTITUCE

Institucionální struktura byla doplněna o fóra pro spolupráci s nečlenskými státy.

1991 - NACC

1994 - PfP

1997 - Euro Atlantic Partnership Council

1997 - Permanent Joint Council

2002 - NATO Russia Council

DEBATA O POVAZE NATO

Velmi významná část debaty o adaptaci NATO.

NATO jako organizace kolektivní obrany versus jako organizace kolektivní bezpečnosti.

Mnoho prominentních autorů razí tezi, že se NATO změnilo v organizaci kolektivní bezpečnosti.

Henry Kissinger, Richard E. Rupp, Joshua Stern a v oslabené verzi i David Yost (nástroje kol. bezpečnosti).

Tato idea rezonuje i v byrokratických strukturách NATO.

Slabina debaty - nedostatečná nebo někdy přímo absentující operacionalizace konceptu kolektivní obrany a kolektivní bezpečnosti.

KONCEPT KOLEKTIVNÍ OBRANY

Čerpá z realismu a neorealismu.

Státy jsou klíčovými aktéry MZV, mezinárodní politika je bojem o moc, vojenská a politická dimenze mezinárodních vztahů jsou primárním, primárním cílem státu je přežití v anarchickém systému, válka má významný formativní dopadu na podobu systému a je třeba vždy počítat s možností jejího vypuknutí.

Anarchická povaha systému ale není překážkou ke spolupráci.

Robert Axelrod (The Evolution of Cooperation, 1984) - simulace v rámci teorie her - při užití hry „vězňovo dilema“ se u opakovaných her ustanovují kooperační vzorce.

Státy tvoří aliance s cílem dosažení rovnováhy moci a zajištění vlastní bezpečnosti v prostředí mezinárodní anarchie.

ZNAKY KOLEKTIVNÍ OBRANY

1. Exkluzivní členství států sdílejících společné zájmy.
2. Závazek k použití všech dostupných prostředků v případě útoku.
3. Orientace proti externímu nepříteli.
4. Rezignace na snahu budovat univerzální mezinárodní režim regulující užití síly.

NATO - typický příklad v době studené války.

KOLEKTIVNÍ BEZPEČNOST

Klasici - Immanuel Kant, Woodrow Wilson and Franklin D. Roosevelt.

Teoretické zdroje v liberalismu a realismu.

Překonat anarchický charakter mezinárodního systému budováním režimu, který reguluje a sankcionuje užití síly.

Nahradit rovnováhu moci systému organizovaného míru.

ZNAKY KOLEKTIVNÍ BEZPEČNOSTI

1. Cíl a snaha budovat mezinárodní režim regulující užití síly.
2. Inkluzivita členství.
3. Vnitřní orientace.

Příklady: OSN, SN.

Cíl: Stejná míra bezpečnosti pro všechny aktéry.

KOLEKTIVNÍ OBRANA VERSUS BEZPEČNOST

Charakter členství

Exkluzivní versus inkluzivní.

Orientace

Vnější versus vnitřní

Řídící princip

Rovnováha moci versus mezinárodní režim.

POVAHA ČLENSTVÍ V NATO

Členství v NATO je stále založené na exkluzivitě.

Dvojí - Washingtonská smlouva a podmínky pro rozšiřování

Studie o rozšíření NATO z 1995.

- a) Stabilní demokracie.
- b) Civilní řízení a demokratická kontrola armády.
- c) Dobré vztahy se sousedy.
- d) Schopnost země zajistit si jistou míru bezpečnosti a přispívat k bezpečnosti ostatních členů.
- e) Řešit práva menšit v souladu s principy OBSE.

VNĚJŠÍ ORIENTACE A ŘÍDÍCÍ PRINCIP

NATO nemá nástroje, jak řešit agresi členského státu vůči jinému členu.

Nevedla se o tom debata ani po konci studené války.

Nadále platí konsensuální mechanismus rozhodování.

O nutnosti adaptace se debatovalo v souvislosti s rozšířením - bez výsledku.

Všechny strategické dokumenty NATO hovoří o vnějších hrozbách.

Odlišná percepce než v době SV.

NATO není platformou, na které by členské státy usilovaly o překonání anarchické povahy systému.

POVAHA NATO?

Dnešní NATO je značně odlišné než Aliance v době studené války.

Nemůže být považovaná za organizaci kolektivní bezpečnosti.

Nemá inkluzivní členství.

Neusiluje o překonání anarchické povahy mezinárodního systému

Neorientuje se na eliminaci hrozeb mezi členy.

Disponuje vlastními a integrovanými vojenskými kapacitami.

Nicméně existují i odlišnosti od organizace kolektivní obrany.

LITERATURA

- ABASS, Ademola. 2004. Regional Organisations and the Development of Collective Security. Beyond Chapter VIII of the UN Charter. Oxford and Portland: Hart Publishing.
- BENNET, Andrew, LEPCOLD, Joseph. 1993. Reinventing Collective Security after the Cold War and Gulf Conflict. Political Science Quarterly, Vol. 108, No. 2, 213-237.
- CLAUDE, Inis Jr. 1969. The UN and the Concept of Collective Security. In Gray, Richard (ed.): International Security Systems: Concepts and Models of World Order. Illinois: F.E. Peacock Pub. Inc.
- MEARSHEIMER, John. 1990. "Back to the Future. Instability in Europe after the Cold War". International Security, Vol. 15, No. 1, 5-56.
- REITER, Dan. 1994. Learning, Realism and Alliances: The Weight of the Shadow of the Past. World Politics, Vol. 46, No. 4, 490.
- SNYDER, Craig. 1999. Regional Security Structures. In Craig Snyder (ed.): Contemporary Security and Strategy London: MacMillan Press.
- SJURSEN, Helene. 2004. On the Identity of NATO. International Affairs. Vol. 80, No. 4, 693-697.
- WALTZ, Kenneth N. 2001. NATO's Expansion: A Realist's View. In Rauchhaus, Robert W. (ed.): Explaining NATO Enlargement, London: Frank Cass Publishers, 23 - 38.
- WIJK, Rob de. 1998. Towards a new political strategy for NATO. NATO Review, Vol. 9, No. 2, 14 - 18.